

Čakáš druhý dôvod? Pretože nie je na svete nič cennejšie než dobré zdravie, pomysleli sme si, že v záujme obce by bolo najlepšie, keby sme dali tomuto liekopisu spoľahlivú a stálu podobu, aby tým dostal náležitý lesk. Takže tu môžeš nájsť všetko, čo poskytuje múdrosť skúsených chemikov⁷ a usilovnosť lekárníkov, riadiť sa tým a to nielen pre zachovanie zdravia, ale môžeš sa tiež bez váhania a nebezpečenstva obrátiť na našu lekárňu, ak si ho stratil, nech ho opätovne nadobudneš. Aby sa náhodou nemohlo stať, že v lekární zostali staré, svojim stavom a časom neúčinné lieky, po predchádzajúcej prísnej kontrole a ich dôkladnom lekárskom preskúmaní sme všetky spolu dňa [18] decembra roku 1732 verejne pri bráne⁸ tohto mesta za prizerania veľkého davu ľudí obetovali Vulkánovi⁹ a tak sme dopredu predišli všetkým neskorším dôvodom podozrievania zo zlých úmyslov. Namiesto nich sme usilovne a s námahou obstarali z Viedne nový, potrebný materiál a súbor liekov sme tak obnovili, že ho rovno možno nazvať novou lekárňou. Láskavý čitateľ, ak sa staráš o svoje zdravie, starostlivo sa pozri na náš liekopis zoradený do tried, celé to preskúmaj. Čo tam podľa teba chýba? Čo by si si želal pre znovunadobudnutie svojho zdravia, ak si chorý, a čo pre jeho zachovanie, ak si zdravý?

Nezveliujeme novosť nášho liekopisu, odporúčame, aby si ho každý sám vyskúšal. Láskavý čitateľ, ver mu v tom, v čom možno ešte nie si taký skúsený. Využívaj ho, aj keď nie si chorý, aby si zostal zdravý. Keď však pocítiš čokoľvek, čo škodí tvojmu zdraviu, obráť sa na neho prosím včas (neskoro sa chystá liek pre chorého, ktorý mlčí a zatajuje chorobu)¹¹. Jeho pomoc je užitočná a dbáš tým o zdravie svoje a svojich blízkych. Neboj sa jeho sadzovníka a cien v ňom, uvidíš, že lieky sa predávajú za ceny, ktoré majú vo Viedni, ba dokonca niektoré môžeš mať za nižšiu cenu.

Autor predslovu nie je uvedený, ale keďže v texte sa hovorí o „našej lekární“, zrejme je to jej vtedajší provízor, Krištof Thauranti, ktorý je aj podpísaný na záver samotného súpisu liekov. Predslov sa vôbec nevenuje konkrétnemu obsahu spisu a hoci obsahuje dve prevzaté vety z Viedenského dispenzatória, nie je ani napísaný podľa nejakého vzoru. Pertraktujú sa tu konkrétne problémy lekárne, strata dobrého mena, nahradenie starých liekov novými. Predslov navodzuje partnerský vzťah so zákazníkmi, vyskytuje sa tam viacnásobné oslovenie čitateľa, príkazy ako „preskúmaj“, „užívaj“, výzvy na spoluprácu „čo tam chýba?“ „čo by si si želal?“. Má skôr obchodný, než odborný charakter, na konci sľubuje dokonca nižšie ceny než vo Viedni. V predslove sa spomína aj taxa, sadzovník, ale v samotnom antidotáriu ceny chýbajú. Podľa spomínaného zoznamu kníh pri preberaní lekárne existovala taxa v rukopise (3). Odstránenie starých a neúčinných látok sa spomína v antidotáriu trikrát, okrem predslovu ešte v titule a v nasledujúcom schválení lekárov. Odstránenie zodpovedá štandardu v rôznych predpisoch a nariadeniach o práci lekárni, resp. lekára (21, 22, 23). Aj spálenie starých liekov bola bežná prax, spektakulárne však bolo ich spálenie na verejnosti. Kedy sa to odohralo, nie je celkom jasné, v latinskom texte sa hovorí o decembri, ale chýba deň, resp. číslovka, ako keby predslov bol napísaný skôr, ako sa lieky spálili a dátum sa mal len doplniť. Vydanie vyšlo 6. decembra 1732,

takže možno sa to stalo na začiatku decembra. Napokon stojí za zmienku, že sa autor prejavil aj ako vzdelanec, pretože sa v texte vyskytuje ohlas na Ciceróna, Ovidia a Celsa (ktorý uvádza Asklepiadovu zásadu).

Dodatok

Často prečasto v posledných rokoch zažívame, že pre nestálosť počasia a výpary zo zeme zúri medzi zvieratami, predovšetkým medzi dobytkom, veľmi krutý mor (a to aj v tomto meste). Ak včas nenájdeme liek proti nemu, vážne ohrozí aj zdravie ľudí. Keď dôkladnejšie preskúmaš, odkiaľ pochádza tento dobytčí mor, tak je to len zhubný vzduch, ktorý kántri zvieratá jednak tým, že sa ním rozširuje infekcia a jednak tým, že padá na ohrozené krmivo. Svoje pôsobenie a morový vírus prenáša rovnako na ľudí. Liek na tento dobytčí mor bol obyvateľmi túžobne očakávaný a vzhľadom na veľké škody vyhľadávaný. Pretože v našej lekární si nielenže môžete taký liek pýtať, ale dnes je už aj k dispozícii na použitie, myslíme si, že v dostatočnej miere zabezpečí požiadavky občanov aj návštevníkov mesta. Preto veríme, že nič viac nechýba, len dúfať vo vyzdravenie chorobou postihnutého človeka alebo chorého dobytká. Dobré sa maj, láskavý čitateľ, a využívaj túto našu lekárňu k svojmu zdraviu.

Dodatok odráža závažný problém tej doby, výskyt dobytčieho moru. Mor, resp. rôzne infekčné choroby, ktoré sa pod morom skrývali, decimovali stáda dobytká. V 18. storočí spôsobil mor v severozápadnej Európe úhyn dvesto miliónov kusov dobytká (24). Za príčinu sa v dodatku označuje malignitas aeris, zhubný vzduch, čo je tradičná teória v dejinách medicíny, podľa ktorej sa epidemické choroby rozširovali nezdoravým vzduchom vznikajúcim nestálym počasím a výparmi z močiarov. Uhorsko a špeciálne aj Košice boli známe svojím nezdoravým ovzduším (25, 26). V rokoch 1729 až 1730 sa mor vyskytol vo viacerých oblastiach monarchie, čo viedlo v roku 1731 k vydaniu Vieh-Ordnung, nariadenia o hospodárskych zvieratách (27). Spomína sa v ňom mnoho preventívnych ako aj kuratívnych prostriedkov. V latinskom texte dodatku sa používa slovo *medela*, čo môže byť konkrétne jeden liek, ale môže to mať aj širší význam, liečba, pomoc (pri liečení), takže nie je jasné, čo sa presne ponúka. V každom prípade autor sľubuje, že zabezpečil liek, ale nechváli jeho dobrú účinnosť, len vyzýva čitateľa, aby dúfal vo vyzdravenie. Sedem rokov po vydaní antidotária vydáva konkurenčná jezuitská lekárňu krátke poučenie o preventívnych a kuratívnych prostriedkoch (vrátane modlitieb) pri morovej epidémii, ktoré má charakter morového spisu (28).

Schválenie lekárov

Dole podpísaní lekári potvrdzujeme, že tento nový liekopis slobodného kráľovského mesta Košice bol náležite a podľa potreby opravený a obnovený vybranými a novými kompozitami a látkami, pričom všetky látky, ktoré si to vyžadovali, boli odstránené. Dôkazom toho je náš podpis a pečať.

Dané v Košiciach, 12. novembra roku 1732

7 Lat. *chemicus*, v 18. storočí sa chémia už oddelila od alchýmie a stáva sa exaktnou vedou, v tom čase sa niektorí lekári a lekárnici označovali aj ako chemici.

8 V latinskom texte chýba číslovka, je tam len prázdne miesto.

9 Lat. *in Propileo*, teda pri bráne, pravdepodobne pri Dolnej bráne, t. j. južnej, ktorá bola v tom čase hlavným vchodom do mesta.

10 Vulkán, rímsky boh ohňa, lieky sa teda spálili. V latinčine doslova „obetovali, zasvätili Vulkánovi“, kedysi sa tak označovalo aj pálenie heretických kníh.

11 Lat. *sero enim aegroto tacenti aut dissimulanti medicina paratur*, obmena známych veršov z Ovidiovho diela *Remedia amoris*, Lieky proti láske, verše 91 – 92, *sero medicina paratur, cum mala per longas convalere moras*, slovensky: je neskoro zhládovať lieky, keď dlhým odkladaním príliš sa nadulo zlo (preklad V. Mihálik Lieky proti láske, Bratislava 1964, 11).